

Haukur Þorgeirsson

List í Lokrum¹

Aðfararorð

Lokrur eru íslenskar rímur, ef til vill frá því um 1400. Þær eru ortar út af sögunni um för Þórs til Útgarða-Loka sem finna má í Gylfaginningu. Flestir fræðimenn hafa talið að rímnaskáldið hafi ort rímurnar út af texta Gylfaginningar en þó tekið sér nokkru meira sjálfstæði um efnismeðferð en algengast er í rímum. Þetta sjálfstæði á að koma þannig fram að rímnaskáldið bæti við söguna ýkjukennendum lýsingum frá eigin brjósti.

Í þessari rannsókn er munurinn á efnismeðferðinni í Gylfaginningu og rímunum skoðaður nánar og hugmyndir fyrri fræðimanna teknar til endurskoðunar. Stíllinn á Gylfaginningu og Lokrum verður borinn saman með tilliti til hefðbundinna fagurfræðilegra viðmiða fræðimanna í norrænum bókmenntum. Sýnt verður fram á hvernig rímnaskáldið ljær sögunni nýjan ramma til að hún geti betur staðið sjálfstæð og lagar hana til þannig að hún verði rökréttari og meira spennandi. Skoðað verður íronískt misræmi milli atburðarásar rímnanna og kynningar þeirra á aðalpersónum. Reynt er að vinda þessa rannsóknarþætti saman í málsvörn fyrir rímnaskáldið og vinnubrögð þess.

Útgáfusaga

Í riti Jóns Þorkelssonar, *Om Digtingen på Island i det 15. og 16. Århundrede*, sem út kom árið 1888, birtist í fyrsta skipti verulegur hluti af Lokrum á prenti, einar 35 vísur.² Í útgáfu Jóns af vísunum er stafsetning að nokkru samræmd en handritinu annars fylgt nokkuð nákvæm-

¹ Grein þessi hóf feril sinn sem ritgerð í námskeiði hjá Ármanni Jakobssyni. Ármanni þakka ég athugasemdir og hvatningarorð. Ritsjórum Sónar og ónefndum ritryni þakka ég gagnlegar athugasemdir.

² Jón Þorkelsson (1888:158–160).

lega. Jón hefur aðeins fáeinar leiðréttingar, en til vandræða er að þær eru ekki alltaf auðkenndar. Hann skeytir ekki um hljóðvalarlögmálið og prentar til dæmis „Digran hafði stumir staf“ þótt „stum“ væri stutt atkvæði að fornu og því bragfræðilega vafasamt á þessum stað.

Fyrsta heildarútgáfa rímnanna birtist 1896 í riti Finns Jónssonar, *Fernir forníslenskir rímnaflokkar*. Þar hefur Finnur samræmt stafsetningu handritsins að því sem hann taldi sig næst geta komið máli rímnaskáldsins.³ Þar sem honum þykir vafi geta leikið á lestri og þar sem hann hefur leiðrétt handritið prentar hann þó stafrétt texta þess neðanmáls. Finnur gengur miklu lengra í að leiðrétta handritið en Jón gerði átta árum áður, stundum á bragfræðilegum forsendum en stundum merkingarlegum. Til dæmis prentar Jón athugasemdalaust Þórskenninguna „skessu vinr“ sem Finnur leiðréttir í „skessu dólgr“. Stundum yrkir Finnur upp heilu vísuorðin. Þar sem handritið hefur „furdulegann bar fulan þef. er fyke j hellis skuta.“ prentar Finnur „furðu-lángt bar fúlan þef / úr fylki hellis-skúta“.⁴ Útgáfa Finns endurspeglar anda sinnar tíðar en Finnur og samtímamenn hans höfðu mikla trú á getu fræðimanna til að leiðrétta varðveitta texta í átt til betra og upprunalegra horfs.

Finnur gaf rímurnar aftur út í fyrsta bindi *Rímnasafns* (1905–1912). Þar er prentað stafrétt eftir handritinu. Flestum leiðréttingunum úr fyrri útgáfunni er haldið en ekki öllum. Sumum hinna djörfustu er sleppt en þó er mörgum haldið sem mega þykja býsna djarfar, til dæmis verður *vinr* sem fyrr *dólgr*. Á einstaka stað hefur Finnur lesið handritið öðruvísi en áður og munar þar mest um fyrstu vísuna.

Árið 1938 birtist eina handrit rímnanna, Staðarhólsbók, ljósprentað í ritröðinni *Corpus codicum Islandicorum medii aevi*. William Craigie ritaði formála.

Í *Sýnisbók íslenzkra rímna* sem William Craigie gaf út 1952 eru birt 28 erindi úr Lokrum. Þótt Craigie hafi komið að útgáfunni á handriti rímnanna verður ekki betur séð en að texti þeirra í sýnisbókinni sé byggður á útgáfum Finns og fylgi ýmist útgáfunni frá 1896 eða þeirri í *Rímnasafni*. Á einstaka stað hefur Craigie þó leiðrétt textann enn frekar. Þessi útgáfa af úrvali úr rímunum hefur lítið fræðilegt gildi enda ætluð sem lesútgáfa.

Fyrir utan það sem nú hefur verið talið er mér ekki kunnugt um að verulegur hluti úr Lokrum hafi birst á prenti. Nokkrar vísur hafa

³ Finnur Jónsson (1896:v).

⁴ Finnur Jónsson (1896:3).

þó birst á stangli í tengslum við umfjöllun eða rannsóknir. Nýlegt dæmi um slíkt er að Sverrir Tómasson birtir þrjár vísur úr rímunum í grein frá 1996.⁵ Fróðlegt er að bera útgáfu hans á vísu sem vitnað var til hér að framan saman við útgáfur Finns Jónssonar. Í tíundu vísu annarrar rímu er Skrými jötni lýst.

FJ 1896:3

Bjargi líkt var Bauga nef
bjúgt sem hornið hrúta,
furdú-lángt bar fúlan þef
úr fylki hellis-skúta.

FJ 1905–1912:295

Bjarge líkt var Bauga nef,
bivgt sem hornnit hrvta;
furduligan bar fulan þef
ur fy/ke hellis skuta.

ST 1996:31

Bjargi líkt var Bauga nef
bjúgt sem hornið hrúta;
furduligan bar fúlan þef
er fyki í hellis skúta.

Finnur leiðréttir textann minna í seinni útgáfu sinni en hinn fyrri og Sverrir leiðréttir hann ekki neitt. Þetta er mjög í samræmi við breytta stefnu í útgáfum en í seinni tíð hafa menn heldur glatað trúnni á djarf- ar leiðréttingar og leyfa fremur ýmsu að standa sem ekki er augljóst hvernig megi fá góða merkingu úr. Sá er þetta ritar er ekki ósnortinn af þessari stefnu.

Rannsóknarsaga

Eins og rakið var í kaflanum hér að framan voru Lokrur gefnar út í ljósprentaðri útgáfu, í stafréttri útgáfu og í útgáfu með samræmdri stafsetningu þegar fyrir miðja síðustu öld. Þær hafa því verið lengur og betur aðgengilegar til rannsókna en flestar íslenskar miðaldarímur. Því miður hafa þær ekki að sama skapi mikið verið rannsakaðar.

⁵ Vésteinn Ólason birtir aðrar þrjár vísur í enn nýrri grein (1999:224).

Raunar hefur lítið verið fjallað um Lokrur á fræðilegum vettvangi, eða á nokkrum vettvangi sem mér er kunnur. Mér er ekki kunnugt um neina fræðilega grein sem helguð er rímunum. Það helsta sem prentað hefur verið um verkið eru a) athugasemdir útgefenda þess, b) athuganir Björns Karels Þórólfssonar í *Rímum fyrir 1600* og c) stuttar umfjallanir í bókmenntasögum og yfirlitsritum. Fyrir utan þetta má hér og hvar finna gagnlegar athugasemdir um Lokrur í umfjöllun um eitthvað annað – þá helst þegar rætt er um aðrar rímur (einkum Prymlur) og þegar fjallað er um goðsöguna um ferð Þórs til Útgarða-Loka.

Sjálfstæði og ýkjur

Jón Þorkelsson segir að Lokrur fylgi náíð frásögn Snorra-Eddu.⁶ Undir þetta tekur Finnur Jónsson:

Oft og einatt eru höfð alveg sömu orð og setningar í rímunum, sem eru hjá Snorra, enda er saga hans þrædd.⁷

Í hinni miklu bókmenntasögu sinni bendir Finnur þó á að rímnaskáldið sé ekki algjörlega bundið við frásögn Gylfaginningar og tiltekur sérstaklega lýsinguna á Skrými og ýkjur í orðalagi.

Der findes dog enkelte selvstændige udmalinger som den grel-humoristiske beskrivelse af Skrymer (rime II), samt enkelte overdrivelser i udtrykkene hist og her.⁸

Seinni fræðimenn hafa tekið undir að Lokrur hafi að einhverju leyti sjálfstæða efnismeðferð:

[Í] Lokrum og Völsungs rímum er líka unnið á tiltölulega sjálfstæðan hátt með efni úr Snorra Eddu og Völsunga sögu ...⁹

⁶ „følger nøje beretningen i Snorra-Edda“, Jón Þorkelsson (1888:158).

⁷ Jón Þorkelsson (1896:ii).

⁸ Finnur Jónsson (1924:36). Svipað orðalag hefur Finnur í bókmenntasögu sinni á íslensku. „Í þeim finnast sjálfstæðar lýsingar og eru þær ekki óskemtilegar, þótt nokkuð sju orðum auknar.“ (1904–5:427).

⁹ Vésteinn Ólason (2006:323). Í annarri nýútkominni bókmenntasögu kveður Vésteinn svipað að orði: „It shares with other „Eddic“ cycles a tendency to treat its source more freely than do rímur based on Legendary Sagas or romances.“ (2006:58).

Þegar kemur að því að lýsa stíleinkennum rímnanna er einnig samhljómur hjá yngri og eldri fræðimönnum; þær einkennast af ýkjum:

Efnismeðferðin er með svipuðum hætti og í Þrymlum: leikið er með lýsingar á jötnum, ýkjur stórfelldar ... Í Lokrum og Þrymlum er goðsögnum skipað á bekk með ýkjusögum ...¹⁰

Hér er ástæða til að staldra við. Í sögunni eins og hún kemur frá Snorra er svo stór jötunn að Þór og þrír förunautar hans geta gist í þumlunginum á hanska hans. Sami jötunn getur hent á lofti heilu björgin til að verja sig fyrir hamarshöggum Þórs og það án þess að Þór verði nokkurs vísari. Og áfram er öll sagan í takt við þetta. Hvernig getur það síðan verið *rímnaskáldið* sem er sakað um ýkjur? Til að skýra þetta þarf að skoða hvers konar frásagnarstíll það er sem fræðimenn eru vanir að miða við. Mjög gagnlega greinargerð fyrir þessu er að finna hjá Birni Karel Þórólfsyni.

Frásagnarstíll rímna er að ýmsu leyti ólíkur fornum íslenskum sögustíl, og standa rímurnar um alla list langt að baki sögum, sem sá stíll er á. Þegar rímur eru kveðnar eftir sögum eða söguköflum, sem standa á háu stigi listar, verður í höndum rímnaskáldanna lítið eftir af hinni fornu snild, þó að greinileg sju áhrif sagnanna á stíll rímnanna. Langt standa Lokrum að baki ferðasögu Þórs í Snorra Eddu ...¹¹

Meðal þess sem einkennir fornan íslenskan sögustíl er að mati Björns Karels *kjarnyrði* en þensla á söguefninu með „orðalengingum“ og „hortittum“ telur hann til lýta rímna, og þó einkum þeirra yngri. Önnur einkenni sem kennd hafa verið við sögustíl eru hlutlægni í frásögn eða að „viðburðirnir sjálfir [séu] látnir tala sínu máli“ eins og Björn Karel orðar það. Einnig er rétt að nefna hér til sögunnar *hófstillingu* og *úrdrátt* sem jafnan hafa verið talin til einkenna sögustílsins.¹²

Nú erum við betur í stakk búin til að bera saman stíllinn á Lokrum og Gylfaginningu og er ekki úr vegi að byrja á lýsingunni á Skrými sem Finnur Jónsson nefnir og Sverrir Tómasson hefur greinilega í huga. Í Gylfaginningu er jötuninum fyrst lýst svo:

¹⁰ Sverrir Tómasson (1996:31).

¹¹ Björn Karel Þórólfsón (1934:221).

¹² Sjá t.d. Vésteinn Ólason (2006:54–5).

[Þ]á gekk Þór út og sér hvar lá maðr skamt frá honum í skóginum, og var sá eigi lítill.¹³

Seinna hefur Skrýmir þessi orð um sjálfan sig:

Heyrt hefi ek at þér hafið kvisat í milli yðvar at ek væra ekki lítill maðr vexti ...¹⁴

Þessar örlitlu athugasemdir eru eina beina lýsingin sem finna má á Skrými í Gylfaginningu. Jötunninn sem á hanska á stærð við skála er „eigi lítill“ og „ekki lítill maður vexti“. Lítum nú á lýsingu rímnanna á sama einstaklingi.

II 9 Firnaljótr og að fæstu vel
er flassi þessi skaptur,
býsna digr og blár sem hel,
berr það enginn aftur.¹⁵

10 Bjargi líkt var Bauga nef,
bjúgt sem hornið hrúta,
furðulegan bar fúlan þef
er fyki í hellisskúta.

11 Augu hans *sem hallar tveir,
höku bar mjóva og langa,
munninn sögðu mestan þeir,
mjög tók út á vanga.

_____

* sem] < eru sem. *Ff*

12 Allir negl sem arnar klær
á Irpu fáka sveltí,
sköguðu úr höfði tennur tvær
trölls sem í villigelti.

¹³ *SnE* (1988:38).

¹⁴ *SnE* (1988:39).

¹⁵ Hér og framvegis þegar vitnað er í Lokrur er byggt á ljósprentaðri útgáfu Staðarhólsbókar. Þegar leiðréttingar Finns Jónssonar eru samþykktar er þess getið.

- 13 Allr var hann um beinin berr
og blár sem hraunsá renni,
höldum leizt hann hræðilegr
heldr en segja nenni.

Nú er þetta óneitanlega skrautleg lýsing. En er hún ýkjukennnd innan veruleika sögunnar? Hlýtur ekki jötunn af þessari stærð að vera ferlegur? Og hvernig líta jötnar á annað borð út? Um það eru ekki mjög greinargóðar heimildir en ljóst er þó að menn hafa talið þá býsna stórskorna löngu áður en rímnaskáldin tóku til starfa. Í Hymiskviðu er til dæmis talað um jötun með níu hundruð höfuð.

Í bókmenntalegu samhengi þar sem „eigi lítill“ er talið eðlilegt orðalag eða fyrirmyndarstíll í lýsingu á risavöxnum jötni kemur ekki á óvart að lýsing rímnaskáldsins þyki afbrigðileg og ýkjukennnd. Ég hef hins vegar efasemdir um að þetta sé heppileg nálgun. Okkur er alls ekki skylt að nota prósasítil Snorra Sturlusonar sem mælistiku á stíl rímnaskálda. Það er ekki nauðsynlegt að líta á kjarnyrði og úrdrátt Snorra og sumra samtímamanna hans sem hinn eðlilega og góða stíl en telja það orðalengingar og ýkjur sem ekki samrýmist þeim viðmiðum. Það eru ekki allar lýsingar ýkjukennndar sem ekki beita úrdrætti.

Raunar má spyrja hversu heppilegt orðið *ýkjur* sé til að greina goðsögur eins og þá sem hér er til umræðu. Með ýkjum er átt við öfgafullar fullyrðingar sem standast ekki í bókstaflegum skilningi en hver getur sagt okkur hvað stenst og hvað ekki í raunveruleika goðsagnarinnar? Eru það ýkjur að Núi hafi komið öllum dýrunum inn í örkina? Er það stórlega orðum aukið að Jesús hafi mettað fimm þúsund manns með nokkrum fiskum og brauðum? Eru það ýkjur að Aþena hafi sprottið úr enni Seifs? Ég held að þeim manni sem færi af stað með bókmenntagreiningu í þessum stíl yrði fljótlega sagt að hann hefði misskilið eðli og gildi þessara sagna.

Ég tel að ekki sé rétt að líta á lýsingu rímnanna á Skrími sem ýkjur heldur sem lið í viðleitni rímnaskáldsins til að fylla á rökréttan hátt út í beinabera þætti í frásögn Gylfaginningar. Skáldinu hefur þótt „eigi lítill“ vera rýr lýsing svo að það reynir að gera sér í hugarlund hvernig gríðarlega stór og ferlegur jötunn gæti litið út. Skáldið hefur vísast talið lýsingu sína standast innan veruleika sögunnar og ég sé ekkert sem mælir gegn því.

Hér hefur verið reynt að halda uppi vörnum fyrir einn þátt í meðferð rímnanna á sögunni en til að fá skýrari hugmynd um vinnu-

brögð skáldsins og fagurfræði verksins er nauðsynlegt að skoða fleiri dæmi. Í köflunum sem á eftir fara verður litið á valda þætti úr rímunum. Mest verður hér dregið úr fyrri hluta þeirra, ekki síst vegna þess að þar er mest um athyglisverðan mun á þeim og Gylfaginningu.

Rétt er að taka fram að ég tel, eins og langflestir sem um Lokrur hafa fjallað, nánast öruggt að rímnaskáldið hafi haft fyrir sér texta af Gylfaginningu líkan þeim sem við höfum í Konungsbók, Ormsbók og Trektarbók. Eftir að hafa ítarlega borið saman rímurnar og frásögnina í Gylfaginningu þykir mér sú hugmynd Sverris Tómassonar að skáldið hafi aðeins þekkt söguna í munnmælum vera ósennileg.¹⁶ Nánari rökstuðningur fyrir þessu verður hins vegar að bíða betri tíma og ekki er fyrir að synja að skáldið hafi haft einhvern fróðleik um goðin úr munnlegri hefð.

Umgjörð sögunnar

Í Gylfaginningu er sagan af ferð Þórs til Útgarða-Loka kynnt sem svar við þessari spurningu Gylfa:

Hvárt hefir Þórr hvergi svá farit at hann hafi hitt fyrir sér svá ríkt eða ramt at honum hafi ofrefli í verit fyrir afls sakar eða fjolkyngi?¹⁷

Hár, Jafnhár og Priðji reyna að víkja sér undan að svara spurningu. Gylfi þráspyr og á endanum gefast viðmælendur hans upp þótt þeim „þykki eigi fagrt at segja“ og segja söguna.¹⁸ Þessi innangangur er skemmtilega skrifaður og vel til þess fallinn að auka forvitni lesandans. Í Lokrum er hins vegar önnur umgjörð um söguna. Ekkert er þar að finna af rammasögu Gylfaginningar um Gylfa og viðmælendur hans. Í staðinn er komin stutt kynning á Ásum, fyrst á Óðni.

I 2 Óðinn réð fyri Ása þjóð,
öllum veitti Stúma hljóð,
þengill gaf sá þegnum sigr,
þeim er báru að hildi vigr.

¹⁶ Sverrir Tómasson (1996:30–31).

¹⁷ *SnE* (1988:36).

¹⁸ *SnE* (1988:37).

Hér er svo að skilja að Æsir séu sigursælir og ekkert sem gefur í skyn að í hönd fari ein samfelld hrakfallasaga þar sem Æsir bíða sífellt lægri hlut. Athyglisverð er hér gullkenningin Stúma hljóð. Jötunsheitið Stúmi er seinna í rímunum notað um Útgarða-Loka og áður en yfir lýkur fá Æsir einmitt yfir sig nóg af hljóðunum í honum.

Nú er Þór kynntur til sögunnar.

- 3 Fjöltnis þótti ferðin sterk,
furðu gjörn við hreystiverk;
alla list bar Þór af þeim,
þengil hvern er sóktu heim.

Þarna er Þór sagður bera af í list. Það er ekki dæmigerð Þórslýsing en þó er ljóst af goðsögum að Þór er margt til lista lagt; í Alvíssmálum beitir hann til dæmis klókindum. Vísan gefur í skyn að Þór leggi stund á að sækja heim konunga og beri sífellt efri hlut. Þarna undirbýr rímnaskáldið áætlun Þórs um að sækja heim Útgarða-Loka og áfram eru vaktar væntingar sem ekki standast um sigurför Ásanna.

Enn er Þór lýst og nú á kunnuglegan hátt.

- 4 Allir hræddust Yggjar nið,
orku neytti hann jafnan við,
*þöglir flýðu þussar land,
þegar hann tók sér Mjöllni í hand.

* þöglir] < þauglar. *Ff*

Töluvert verður stuðst við þetta erindi við túlkun á því sem eftir kemur. Höfundur gefur hér upp skýrt lögmál um það hvernig viðskipti Þórs og jötna eigi að vera: Þór neytir orku og tekur sér Mjöllni í hönd, þá verða jötnarnir hræddir og þöglir og flýja. Þetta lögmál stenst aldrei það sem eftir er sögunnar. Þegar Þór neytir orku eða tekur sér Mjöllni í hönd verða jötnarnir aldrei hræddir og hvað þá þöglir; þeir eru einmitt sífellt talandi. Aldrei flýja þeir heldur fyrir Þór.

Nú er Loki kynntur.

5 Loki var nefndur Þundar þræll,
þróttarlaus en ekki dæll;
hvar sem *Björn til byggða fór,
brá hann sér æ við brögðin stór.

—
* Björn] < bior. *Fj*

Hér er skemmst frá því að segja að enn stangast kynningin á við söguna sem á eftir fer. Þór fer einmitt til byggða í sögunni en Loki er þar ráðalaus og „brögðin stór“ er ekki hjá honum að finna heldur nafna hans.

Hvers vegna kynnir rímnaskáldið söguhetjurnar með inngangsvísu sem standast ekki og reynast hinar mestu öfugmælavísur? Einhver gæti stungið upp á að þetta væri einfaldlega klaufaskapur; skáldinu hefði þótt nauðsyn á að kynna Æsi til sögunnar og síðan klaufast til að gera það með upplýsingum sem gætu átt við aðrar goðsögur en alls ekki söguna sem á eftir fer. Miklu líklegra hygg ég að skáldið hafi meðvitað ákveðið að láta inngang sinn stangast á við efni sögunnar. Á stöku stað mætti jafnvel halda því fram að skáldið lagi söguna beinlínis í hendi sér þannig að hún stangist meira á við inngangsvísurnar.

Strax í upphafi rímnanna er ljóst að rímnaskáldið fer öðruvísi með efniviðinn en gert er í Eddu. Höfundur Gylfaginningar byggir upp væntingar hjá lesendum sínum um neyðarlega hrakfallasögu Þórs. Þessar væntingar standast. Rímnaskáldið byggir hins vegar upp væntingar hjá áheyrendum sínum um sigurför Ásanna gegn jötnum og rífur þessar væntingar skipulega niður eftir því sem sögunni vindur fram. Ekki þykir mér sú aðferð gefa hinni neitt eftir í listfengi.

Samtal Þórs og Loka

Þegar inngangserindunum að ofan sleppir tekur við samtal milli Þórs og Loka sem ekki á sér hliðstæðu í Gylfaginningu. Þar hefst sagan með því að „okupórr fór með hafra sína ok reið“¹⁹ án þess að útskýrt sé hvert hann ætlar að fara eða hvers vegna. Rímnaskáldið hefur ekki viljað una við þetta og gefur sögunni röklegt upphaf. Þór vill fara til Útgarða og hitta hinn dularfulla Útgarða-Loka.

¹⁹ *SnE* (1988:37).

- 6 Þór nam fréttu Nálar nið,
 „nú mun þurfa bragða við,
 niðskan vilda eg nafna þinn
 næsta hitta, kompán minn!
- 7 Útgörðum frá eg að öðling ræðr,
 engi vissi hans föðr né mæðr.
 Fjölnis þjón skal fara með mér,
 flesta kanntu leika þér“.

Þór þekkir Loka að bragðvísi, eins og getið er í fimmtu vísu, og vill liðsinni hans. Hann telur sig þurfa á brögðum að halda til að fást við Útgarða-Loka. Allt er þetta í samræmi við vísurnar á undan. Í Gylfaginningu er hins vegar alls ekki ljóst að Þór hafi lagt af stað til þess að finna Útgarða-Loka og má vel skilja þá frásögn svo að Þór og förunautar hans hafi rambað til Útgarða af tilviljun. Hjá rímnaskáldinu er það hins vegar skýrt að Þór anar af sjálfsdáðum út í ógöngur, og það þrátt fyrir aðvaranir Loka.

- 8 Loka var ekki létt um svör,
 „lítt hentar mér þessi för.
 Hefr þú frétt að hann er tröll?
 Hræðast næri flögðin öll.“
- 9 Yggjar svaraði arfi snar,
 „ef þú kemr í nokkurt skar,
 þá skal eg, bikkjan, bjarga þér.
 Bú þig skjótt og far með mér.“

Skammaryrðið *bikkja* á sérstaklega vel við Loka enda er hann bæði tengdur kynusla og dýraríkinu. Samkvæmt Gylfaginningu brá hann sér í merarlíki til að tæla hestinn Svadílfara og samkvæmt sömu heimild er hann faðir Fenrisúlfs. Orðið *bikkja* er því vel valið hvort sem það hefur heldur merkt ták eða meri í máli rímnaskáldsins.

Athyglisvert er að bera þetta samtal Þórs og Loka saman við aðdragandann að öðrum ferðum Þórs til Jötunheima. Í sögunni af för Þórs til Geirröðargarða er það Loki sem eignir Þór til fararinnar. Í Gylfaginningu samþykkir Loki að koma Þór í Geirröðargarða „svo at hann hefpi hvarki hamaRiN ne megingiarþar“.²⁰ Í Þórsdrápu Eilífs

²⁰ *SnE* (1931:106).

Goðrúnarsonar, sem er ort út af sömu sögu, hvetur Loki Þór til fararinnar og segir að þangað liggja „grænar brautir“.²¹ Í Þrymskviðu veigrar Þór sér við að klæðast sem brúður og fara til Jötunheima. Þar kemur það einnig í hlut Loka að eggja hann til fararinnar.²²

Í Lokrum er þessu mynstri snúið á haus. Í stað þess að Loki hvetji Þór til ferðar til Jötunheima reynir hann að tala úr honum kjark. Þór ákveður ferðalagið að eigin frumkvæði og sést ekki fyrir. Hann ofmetur eigin styrk og telur sér fært að bjarga Loka lendi þeir í vandræðum. Þegar til kemur verður lítið úr slíkum björgunaraðgerðum.

Samtal Þórs og Loka í rímunum gegnir því hlutverki að gera frásögnina röklegri og sjálfstæðari. Með því að láta Þór tala digurbarkalega um að snúa á Útgarða-Loka gefur það honum einnig hærri söðul að detta úr. Samtalið er auk þess hnyttið og skemmtilegt í sjálfu sér.

Bóndinn og börn hans

Í Gylfaginningu hefst frásögnin svo:

Þat er upphaf þessa máls at Okuþórr fór með hafra sína ok reið, ok með honum sá Áss er Loki er kallaðr. Koma þeir at kveldi til eins búanda ok fá þeir náttstað.²³

Má vera að þeim sem orti rímurnar hafi þótt þetta heldur litlaus frásögn. Rímnaskáldið sviðsetur atburðinn, bætir við smáatriðum og beinni ræðu og gefur okkur hugmynd um viðbrögð bóndans.

10 Þór bjó heiman þeira ferð,
þurfti hvórki skjöld né sverð,
hamarinn tók og hafra tvá,
hvergi mátti slíkan fá.

11 Fyrðar sóttu langa leið,
Loki á göngu, en Þórir reið;

²¹ *SnE* (1931:107).

²² Marteinn H. Sigurðsson (2005) telur að ferðafélagi Þórs í Hymiskviðu sé Loki en ekki Týr. Ef þetta er samþykkt er þar að finna eitt dæmi enn um að Loki hvetji Þór til ferðar til Jötunheima. Sá sem þetta ritar telur að vísu að við túlkun Marteins séu miklir erfiðleikar og ekki ljóst að kostir hennar séu meiri en gallarnir.

²³ *SnE* (1988:37).

Lóður kveðst að lyktum sjá
lítið hús og garða smá.

- 12 Þór að garði þessum snýr,
þar stóð úti fleina Týr,
karl er blíðr en kerling glöð,
„kostr er yðr að þiggja löð“.

Björn Karel kemur með athyglisverða ábendingu um þessa lýsingu:

Stundum laga rímnaskáld sögurnar eitthvað í hendi sjer, til þess að færa þær nær lífinu, eins og þau hafa þekkt það sjálf. Svo er gert í Lokrum I, 11–12 um ferðasögu Þórs og Loka. Þar segir, að Loki grilti í fjarska lítið hús og garða smá ... Rímnaskáldið hefur í huga ferðalög á Íslandi.²⁴

Þetta er ekki óskynsamlega athugað. Ég er þó ekki viss um að breyting rímnaskáldsins felist í að gera goðsögulegan veruleika að íslenskum veruleika. Fyrst og fremst er hér aftur þensla á ferð – bláþráðótt lýsing Gylfaginningar („Koma þeir at kveldi til eins búanda ok fá þar náttstað“)²⁵ er gædd lífi með snotrum smáatriðum.

Nú eru börn bóndans kynnt til sögunnar. Í Gylfaginningu eru þau nefnd en þeim ekki lýst frekar. Rímnaskáldið hefur um þau nokkuð fleiri orð.

- 13 Börn hefr átt sér bóndinn tvau,
brigðuvæn eru systkin þau,
Þjálfi, nefni eg þrætu þjóð,
þussa kyns er Röskva fljóð.

Mjög athyglisvert er að hérna er Röskva talin af kyni þursa og faðir hennar þá væntanlega líka. Þetta kemur hvergi fram í Gylfaginningu en í Hymiskviðu er sá sem geldur börn sín fyrir hafursbækklunina kallaður „hraunbúi“ og er það alljötunslegt. Vera kann að rímnaskáldið hafi þekkt þessa sögu úr fleiri heimildum en Gylfaginningu og ekkert því til fyrirstöðu að það hafi þekkt Hymiskviðu. Hitt er þó ekki síður mögulegt að skáldið hafi ályktað af hyggjuviti sínu að

²⁴ Björn Karel Þórólfsson (1934:254).

²⁵ *SnE* (1988:37).

bóndinn og börn hans væru þursar eða ákveðið að það hentaði best sögunni eins og það vildi segja hana.

Loki, Þjálfi og hafrarnir

14 Þjálfi gekk og Þór í sal,
þriflegt tóku rekkar tal,
heiðarlaus drap höðnu bræðr
Hænis vin, og kyndu glæðr.

Hænis vinur er kenning notuð um Loka í Haustlöng og eðlilegt er að álykta að hún eigi einnig við Loka hér en ekki Þór. Það væri aukinheldur undarlegt að rímnaskáldið kallaði Þór skyndilega heiðarlausan en miklu eðlilegra að það orð sé haft um Loka. Í öllum handritum Gylfaginningar er hins vegar ljóst að það er Þór sem sker hafrana.

En um kveldit tók Þórr hafra sína ok skar báða. Eptir þat váru þeir flegnir ok bornir til ketils.²⁶

Hvers vegna er það Loki sem slátrar höfrunum meðan Þór situr inni í sal og ræðir við Þjálfu? Ef til vill hefur skáldið viljað draga fram hlutverk Loka sem þjónustumanns Þórs. Í því samhengi má benda á að í elleftu vísu er Loki látinn ganga meðan Þórr ríður en þess er ekki getið í Gylfaginningu. Niðrandi orð Þórs um Loka í samtali þeirra áður benda einnig í sömu átt. Nánari greiningu á undirsátahlutverki Loka í rímunum er að finna hjá Den Hoed.²⁷

Önnur hugsanleg skýring er að skáldið hafi hér kunnað aðra gerð sögunnar en þá í Gylfaginningu eða ef til vill reynt að setta heimildir. Í Hymiskviðu er sagt að „hinn lævísi Loki“ hafi valdið því að hraunbúinn galt tvö börn sín en í hafurssögunni eins og hún er í Gylfaginningu kemur Loki hvergi við sögu. Þekkti rímnaskáldið einhverja gerð sögunnar þar sem Loki olli holti hafursins en narraði Þjálfu eða kom sökinni á hann? Það er að minnsta hugsanlegt að grunsemdir vakni hjá lesandanum við það að Loki slátrar höfrunum og er í sömu andrá kallaður heiðarlaus.

Að Þjálfi og Þór gangi í sal og fari vel á með þeim er ekki heldur að finna í Gylfaginningu. Það undirbýr hins vegar ágætlega að Þór

²⁶ *SnE* (1988:37).

²⁷ Den Hoed (1931:42–49).

sækist síðar eftir Þjálfanum sem þjónustumanni og er þannig hluti af viðleitni rímnaskáldsins til að auka röklegt samhengi sögunnar.

- 15 Þegar að fram bar fæðslu skauð
fólki Þór til veizlu bauð;
öflugum var þá eigi leitt
Ullar *mág að snæða feitt.

—
* mág] < maug. Fʃ

- 16 Gestir átu geitar jóð,
gleyptu bæði hold og blóð.
Þjálfur gjörði að ljósta legg,
lysta gjörir til mergjar segg.

Hér bætir skáldið lýsingu á málsverðinum við frásögn Gylfaginningar. Hún er stórkarlaleg og kátleg eins og títt er um slíkar lýsingar í rímum og eitt dæmi enn um þenslu í frásögninni.

Þór ógnar bóndanum

Þegar Þór lífgar hafrana við morguninn eftir kemur í ljós að annar þeirra er haltur vegna beinsins sem Þjálfur braut. Þór reiðist við þetta og grípur hamarinn.

- 21 Þór varð ei við þetta frýnn,
þungar lét hann síga brýnn;
garprinn réð með gildan kraft
í greipum þrífa Mjöllnirs skaft.
- 22 Sjónir hvessti Sifjar verr,
svó gengr oft ef illa ferr,
herðir gekk úr hverjum lið,
hvítna tóku hnúarnir við.

Nú er rétt að rifja upp fjórðu vísu rímunnar en þar segir að allir hræddust Þór og að jötnarnir flýðu þöglir land þegar hann tekur sér Mjöllni í hendur. Við höfum nú fengið ávæning af því að bóndinn og heimilisfólk hans sé jötnakyns en ekki verður þó bóndinn þögull. Hinu er erfiðara að svara hvort hann verði hræddur.

- 23 Klókur talaði karl við Þór
 kneypilega með orðum fór,
 „svó vil eg heill að eg sættir þýð
 sjálfum þér fyri heimalýð.“

Orðið *kneypilega* mun vera eindæmaorð. Í rímnaorðabók sinni leiðréttir Finnur Jónsson það í *kneyfiliga* og þýðir sem „frygtsomt“ en eftir því sem ég kemst næst mundi kneyfiliga einnig vera eindæmaorð. Jafnvel þótt leiðréttingin væri samþykkt get ég ekki séð að merkingin sem Finnur heldur fram sé einboðin af líklegum orðsifjum. Hann virðist einna helst hafa ráðið hana af samsvarandi stað í Gylfaginningu en þar segir:

Eigi þarf langt frá því at segja, vita megu þat allir hversu hræddr búandinn mundi vera er hann sá at Þórr lét síga brýnnar ofan fyrir augun; en þat er sá augnanna, þá hugðisk hann falla mundu fyrir sjóninni einni samt.²⁸

Ef vafaorðið er sett til hliðar verður ekki séð af rímunum að bóndinn sé viti sínu fjær af hræðslu.

Bóndinn og Þór komast síðan að samkomulagi.

- 24 Sauðungs anzar sifjarblóð,
 síðan týndi öllum móð,
 „Þjálfí vil eg að þjóni oss
 þrýstíligr og seima Hnoss.“
- 25 Karl var eigi í svörunum seinn,
 segir að Þór skuli ráða einn;
 röskur fylgdi bauga Baldr
 Bölverks *syni um allan aldr.

_____

* syni] < sonur. Fǿ

Mér þykir freistandi að túlka þessa senu sem fyrsta merki þess að upplýsingarnar í kynningunni á persónunum standist ekki. Bóndinn er sagður klókur og við gætum jafnvel látið okkur detta í hug að honum hafi vel líkað að senda börn sín í þjónustu þrumuguðsins.

²⁸ *SnE* (1988:37).

Skil milli heima?

Í Gylfaginningu er svo sagt frá ferð Þórs frá bóndanum:

Lét hann þar eptir hafra ok byrjaði ferðina austr í Jötunheima ok allt til hafsins, ok þá fór hann út yfir hafit þat it djúpa. En er hann kom til lands þá gekk hann upp ok með honum Loki ok Þjálfvi ok Röskva.²⁹

Manni kynni að detta í hug að ferð yfir hafið væri gott tækifæri til þenslu á sögunni en rímnaskáldið virðist ekki hafa verið þeirrar skoðunar því að hafsins er að engu getið í rímunum. Þetta kann að þykja óvænt í frásögn sem er, sérstaklega framan af, ítarlegri en sú í Snorra-Eddu. Vitanlega væri hægt að skýra mismuninn þannig að vísa eða vísur hefðu fallið brott úr rímunum eins og þær eru varðveittar. Eins mætti segja að þetta væri einfaldlega yfirsjón skáldsins. Slíkar skýringar hljóta þó alltaf að vera þrautalending eftir að skýrandinn kemst í þrot við að túlka textann eins og hann kemur fyrir.

Til að skýra hvers vegna rímnaskáldið sleppir hafinu tel ég rétt að athuga hvaða tilgangi það gegnir í Gylfaginningu. Þar markar hafið það hið djúpa skörp skil milli heima. Áður en Þór fer yfir hafið er hann í kunnuglegum heimi goðanna en hinum megin, í Jötunheimum og við Útgarða, verður allt stórskorið, undarlegt og óviðráðanlegt.

Sverrir Tómasson setti fram athugasemd sem á vel við hér.

Fyrir rímnaskáldunum er Jötunheimur og Ásgarður ein veröld, kannski eilítið fjarlægari en Bjarmaland.³⁰

Rímnaskáldið hefur ekki sömu þörf fyrir hafið og Snorri í Gylfaginningu. Í rímunum er, eins og hér hefur verið rökstutt, þegar byrjað að vekja efasemdir lesandans um Þór í atburðunum hjá bóndanum. Auk þess virðast bóndinn og heimafolk hans vera jötnar. Í rímunum eru því engin skörp skil milli atburðanna hjá bóndanum og þeirra sem eftir fylgja í sögunni.

²⁹ *SnE* (1988:37).

³⁰ Sverrir Tómasson (1996:31).

Þór hittir Skrými

Þór og förunautar hans sofa eina nótt í hanska Skrýmis en hroturnar í honum halda fyrir þeim vöku. Þór fer á stúfana og finnur jötunninn sofandi.

II 16 Tír bar Þór af tröllum oft,
tók hann Mjöllnir höndum,
hann greip sinn hamar með grimmd á loft,
Glóm vill svipta öndu.

Hér hefur aftur verið sett upp staðan sem lýst er í fjórðu vísu fyrstu rímu; Þór hefur Mjöllni á loft gegn jötni. Sem fyrr verður niðurstaðan ekki Þór í hag og Þór ber ekki tír af þessu trölli.

17 Flagðið á við flærðir skylt,
Flekkur tapaði blundi,
Vignis *fóstra verður bilt
að vega að bjarga lundi.

—
* fóstra] < fostri. Fʃ

Athyglisvert er að í Gylfaginningu er ekki tekið fram að Þór hafi hafið hamarinn á loft áður en þursinn vaknar.

Þegar jötunninn vaknar og sér Þór verður hann ekki þögull og hræddur heldur ræðinn og glæðbeittur.

18 Upp réð setjast leiðilegr,
lagliga kvaddi hann drengi:
„eflist heiðr og yðar vegr
Ásgarðs manna lengi.“

19 Þundar arfi þagði viðr.
Þór nam slíks að fréttu,
„höldum skýr þú, Hafla niðr,
heiti þitt af létta“.

Í útgáfu sinni 1896 bætir Finnur orðinu *ei* inn í textann milli *þagði* og *viðr*. Hann bætir því einnig inn í textann í útgáfu sinni í Rímnasafni,

þar sem hann er almennt varfærnari með leiðréttingar. Honum hefur því fundist leiðréttingin nauðsynleg og ekkert vit í því að fyrst sé sagt að Þór þegi við og svo strax í næsta vísuorði að hann taki til máls.

Ég er ekki viss um að þetta sé nauðsynleg leiðrétting. Að þegja við er að verða þögull sem viðbragð við einhverju sem hefur gerst, sér í lagi getur það þýtt að svara ekki þegar á mann er yrt. Í þessu tilfelli merkir það að Þór tekur ekki undir kveðju Skrýmis. Hitt er samt ekki óeðlilegt að það næsta sem gerist sé að sá sem þagði við taki til máls. Þetta er ekki ósvipað og í þriðju rímu þegar Útgarða-Loki ræðir við Æsina.

III 14 Öðling frá eg svó orðum veik,
 Ásar urðu hljóðir,
 „hafi þér nokkurn listar leik
 langt yfir *aðrar þjóðir?“

—
 * aðrar] < *adra*, leiðr. *Fǫ*

15 Svaraði Lóður en sveit var kát,
 sá má fæstu leyna,
 „þreyta mun eg við þegna át,
 ef það vill nokkur reyna.“

Þarna er sagt að Æsir verði hljóðir en þó er það næsta sem gerist að einn þeirra tekur til máls og svarar spurningunni. Ég held að bæði þessi tilfelli megi túlka út frá setningunni „þöglir flýðu þessar land“ í upphafi rímnanna. Þess er aldrei getið í rímunum að jötnarnir verði þöglir en á tveimur stöðum er sagt að Æsir þegi eða verði hljóðir. Þessir staðir eru því hluti af íronísku fjarlægðinni milli upphafs-erindanna og atburðarásar rímnanna. Að breyta öðrum þessara staða þannig að merkingin snúist í hina áttina er ekki til bóta.

Athyglisvert er svar Þórs þegar Skrýmir spyr hann hvert ferðinni sé heitið.

II 21 Þess skal eg sækja fylkirs fund,
 er fyrr vann sigr til dáða,
 fyr Útgörðum með ítra lund
 öðling ætti að ráða.

—
 með ítra] svo *Fǫ*, ólæsilegt í ljóspr. hdr.

Þarna er Þór farinn að smjaðra fyrir jötnunum. Í sjöttu vísu fyrstu rímu kallar Þór Útgarða-Loka „níðskan“ en nú er hann í munni Þórs kominn „með ítra lund“ og hefur unnið „sigur til dáða“. Ekkert þessu líkt er í Gylfaginningu en þetta er skemmtileg viðbót.

Þrautir Útgarða-Loka og niðurlag rímnanna

Ekki er hér rými til að fjalla ítarlega um seinni hluta rímnanna en þó verður drepíð á örfá atriði. Í höll Útgarða-Loka glíma Þór og félagar hans við ýmsa andstæðinga sem ekki eru allir þar sem þeir eru séðir. Seinna útskýrir Útgarða-Loki hvernig í pottinn var búið. Síðasti andstæðingurinn er kynntur svo til sögunnar:

Kalli mér hingat kerlinguna fóstru mína Elli, ok fáisk Þórr við hana ef hann vill. Felt hefir hon þá menn er mér hafa litizk eigi ósterkligri en Þórr er.³¹

Þór verður að vægja í þessari glímu og það útskýrir Útgarða-Loki seinna svo:

En hitt var ok mikit undr um fangit er þú stótt svá lengi við ok fell eigi meir en á kné qðrum fæti er þú fezk við Elli, fyrir því at engi hefir sá orðit, ok engi mun verða ef svá gamall er at elli bíðr, at eigi komi ellin qlum til falls.³²

Þetta hefur rímnaskáldinu ef til vill þótt dálítið klaufalegur samsetningur. Fyrst er Þór látinn glíma við kerlingu sem heitir Elli og síðan kemur í ljós að það er reyndar ellin sjálf. Þetta er kannski einum of augljóst. Í rímunum er farið öðruvísi að; þar er kerlingin kynnt svo:

IV 15 Köppum sýndist kerling stór,
komin þó *sýnt í elli,
rýgur tók og réð á Þór,
Rymr varð laus á velli.

* sýnt] < styntt. FJ

³¹ *SnE* (1988:42).

³² *SnE* (1988:43).

6 Bólgin var hon og blánuð öll,
 bognuð sýnt í lendum,
 gómaspjót á grýtípöll
 glíkust broddi strendum.

Ekki er sagt hvert nafn kerlingar er, það gerir hins vegar Útgarða-Loki þegar hann útskýrir blekkingarnar.

18 Þussa kvón var *þeygi fögr,
 þá er hon beit og reytti,
 það var Elli, Yggjar mögr,
 er orku við þig þreytti.

—
 * þeygi] < þeyiu. *Fj*

Þetta þykir mér snyrtilegri lausn en hjá Snorra og til þess fallin að gera söguna meira spennandi. Ég sé enga ástæðu til að álykta með Sverri Tómassyni að rímnaskáldið geri ráð fyrir að áheyrendur þekki efni sögunnar.³³ Þvert á móti virðist skáldið leggja sig í lima til að ramma rímurnar inn sem samfellda rökræna heild sem hægt er að nálgast án fyrri þekkingar á goðsögunni.

Ef fallist er á þessa túlkun má auðvitað spyrja hvers vegna nöfn Huga og Loga komi fram í rímunum á sama stað og í Gylfaginningu en séu ekki flutt til eins og nafn kerlingarinnar. Ég tel það vera vegna þess að þessi nöfn koma fyrir sem mannanöfn annars staðar í forn-sögum (t.d. Heimskringlu og Hrómundar sögu Gripssonar) og eru því ekki „jafngrunsamleg“ og nafnið Elli.

Einnig er rétt að vekja athygli á mismunandi tóni Útgarða-Loka í útskýringum hans á blekkingunum sem Þór og félagar voru beittir. Í Gylfaginningu gerir hann mikið úr verkum Þórs („svá mikinn krapt ... þat undr er ek munda eigi trúa at vera mætti ... hitt var ok mikit undr“)³⁴ og hlýtur það að vera til þess fallið að draga úr niðurlægingu Þórs í huga lesandans. Í rímunum eimir nánast ekkert eftir af þessu. Í Gylfaginningu er þessari goðsögu auk þess fylgt eftir með því að Þór leitar hefnda og fer til fundar við Miðgarðsorm. Ekki er á þetta minnst í rímunum. Heildaráhrifin af þessum breytingum eru að auka á auðmýkingu Þórs.

³³ Sverrir Tómasson (1996:31).

³⁴ *SnE* (1988:42–43).

Niðurstöður

Hér hefur verið litið á nokkra valda kafla úr rímunum og þeir bornir saman við samsvarandi staði í Gylfaginningu. Munurinn er margvíslegur. Í rímunum er umgjörð sögunnar breytt þannig að hún geti betur staðið sjálfstæð. Sagan er á köflum þanin þannig að gefinn er gaumur smáatriðum sem hlaupið er yfir í Gylfaginningu. Frásögninni er komið í skýrara röklegt samhengi með því að láta Þór ákveða að fara á fund Útgarða-Loka þegar í upphafi og með öðrum breytingum sem láta ekki mikið yfir sér. Leikið er með eftirvæntingu áheyrenda með því að láta inngangserindi rímnanna og rödd sögumanns stangast á við innihaldið sjálft. Þór og Æsir eru sífellt lofaðir í orðum en frásögnin sjálf er hreinræktaðri hrakfallasaga en útgáfan í Gylfaginningu.

Fyrri athugendur hafa haldið því fram að munurinn á Gylfaginningu og Lokrum felist einkum í ýkjum rímnanna. Þessari kenningu er hér hafnað. Skoðun þess er þetta ritar er að fyrri fræðimenn hafi beitt hugtakinu *ýkjur* á ónákvæman hátt til greiningar á íslenskum bókmenntum eftir „gullöld“ þeirra á þrettánda öld. Íslenskar rímur og rómönsur hafa iðulega verið vegnar og léttvægar fundnar á mælikvarða hins „klassíska“ íslenska stíls og raunsæislegs smekks fræðimanna á 19. og 20. öld. Einn hluti af þessum smekk er viss óbeit á tröllum og forynjum.³⁵ Það kemur því ekki á óvart að ítarlegar lýsingar Lokra á jötnum skuli vera afgreiddar sem ýkjur á lágu stigi listar. Til þess að fræðimenn 21. aldarinnar geti náð meiri árangri í greiningu á eftirklassískum íslenskum bókmenntum verða þeir að losna við þessa dauðu hönd fortíðarinnar.

HEIMILDASKRÁ

FRUMHEIMILDIR

Early Icelandic rímur. (Corpus codicum Islandicorum medii aevi 11). 1938.

Útg. Craigie, William A. Copenhagen.

Edda Snorra Sturlusonar. 1931. Útg. Finnur Jónsson. København.

Fernir forníslenskir rímnaflokkar. 1896. Útg. Finnur Jónsson. Kaupmannahöfn.

³⁵ Tolkien (1997) tekur fyrir dæmi um þetta.